

УДК 378.1

Кузьмин В.М.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри економіки підприємства,
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ВИКОРИСТАННЯ ТЬЮТОРИНГА ДЛЯ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено підхід для удосконалення системи управління якістю вищої освіти на основі тьюторинга. Представлено актуальність використання тьюторинга при застосуванні компетентісного підходу в вищій освіті. Також окреслені можливості використання різних форм тьюторинга в університетах. В статті запропоновано впровадження неповного тьюторинга у таких формах: організаційно-консультативний тьюторинг; науково-дослідний тьюторинг; професійний (кар'єрний) тьюторинг. Тьюторинг реалізує цінності індивідуалізації, свободи, самовизначення, осмисленого ставлення людини до власного життя, свого майбутнього, кар'єрної перспективи. Тьюторинг зумовлює також формування і у викладача нових творчих компетенцій, уміння навчатися протягом усього життя, оновлювати професійний шлях. Перевага тьюторинга полягає в головному – якості освіти. Тьюторинг повинен розглядатися як важливий елемент системи управління якістю сучасного вищого навчального закладу.

Ключові слова: тьюторинг, вища освіта, компетентісний підхід, компетенція, якість освіти, управління.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТЬЮТОРИНГА ДЛЯ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ КАЧЕСТВОМ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Кузьмин В.Н.

В статье рассмотрен подход к совершенствованию системы управления качеством высшего образования на основе тьюторинга. Представлена актуальность использования тьюторинга при применении компетентностного подхода в высшем образовании. Также определены возможности использования различных форм тьюторинга в университетах. В статье предложено внедрение неполного тьюторинга в следующих формах: организационно-консультативный тьюторинг; научно-исследовательский тьюторинг; профессиональный (карьерный) тьюторинг. Тьюторинг реализует ценности индивидуализации, свободы, самоопределения, осмысленного отношения человека к собственной жизни, своего будущего, карьерной перспективы. Тьюторинг приводит также к формированию и у преподавателя новых творческих компетенций, умению учиться на протяжении всей жизни, обновлять профессиональный путь. Преимущество тьюторинга заключается в главном – качестве образования. Тьюторинг должен рассматриваться как важный элемент системы управления качеством современного высшего учебного заведения.

Ключевые слова: тьюторинг, высшее образование, компетентностный подход, компетенция, качество образования, управление.

USING TUTORING FOR IMPROVING THE QUALITY MANAGEMENT SYSTEM OF HIGHER EDUCATION

Kuzmyn V.

In the article the approach for improving the management of the higher education system based on tutoring is considered. The relevance of tutoring using the competence approach in higher education is presented. The possibilities of using different forms of tutoring in universities have also been determined. The article suggests the introduction of incomplete tutoring in the following forms: organizational and consultative tutoring; research tutoring; professional (career) tutoring. Tutoring realizes the values of individualization, freedom, self-determination, meaningful attitude of a person to his own life, his future, career prospects. Tutoring also leads to the formation in the teacher of new creative competencies, the ability of lifelong education, to update the professional path. The advantage of tutoring lies in the main – in the quality of education. Tutoring should be considered as an important element of the quality management system of a modern higher education institutions.

Keywords: tutoring, higher education, competence approach, competence, quality of education, management.

Постановка проблеми. Ще в XVIII столітті визначилися три основні освітні системи (за сучасною термінологією – вищої освіти): англійська, французька і німецька.

Німецька система вищої освіти ґрунтується на університеті, на системі кафедр і програм кожного курсу. У тому ж XVIII столітті Росія в значній мірі скопіювала німецьку університетську систему. З однією лише поправкою – зі значно меншою їх самостійністю.

Система була в значній мірі була ефективна, і радянська система вищої освіти принципових системних змін, в порівняно з дореволюційною, не зазнала. Проте необхідно відмітити, що радянська університетська система стала вкрай централізованою: університети втратили навіть вельми відносну самостійність і, на додаток до цього, більшість з них перестала бути ключовими науковими центрами, так як паралельно їм була вибудована ціла система наукових інститутів, як в системі академії наук, так в оборонній та інших сферах.

Українська система вищої освіти за останній період зазнала суттєвих трансформацій в рамках реалізації Болонського процесу. Впроваджена європейська кредитна трансферно-накопичувальна система (ЄКТС), забезпечена автономія вищих навчальних закладів (ВНЗ), академічна свобода і академічна мобільність учасників освітнього процесу та ін. Всі ці зміни визначені Законом України «Про вищу освіту» [1] та нормативно-правовими актами Кабінету Міністрів України та Міністерства освіти і науки України. Проте тенденції до зростання чисельності української молоді в іноземних вищих навчальних закладах зумовлює необхідність дослідження причин даного явища та пошуку можливих напрямів їх подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна німецька система вищої освіти помітно відрізняється від системи XVIII століття. У Німеччині проголошений принцип «академічної свободи», згідно з яким свобода надана не тільки вузам в питаннях управління, а й кожному студенту [2]. У Німеччині не існує жорсткої системи навчання в загальному об'язковому порядку. Тобто все залежить від самостійності, відповідальності і самодисципліни студента. Студент німецького вузу не відвідує заняття зі своїми однокурсниками, але відповідно до обраної спеціальності та її навчальною програмою складає свій навчальний план (визначає перелік дисциплін, які ввійдуть в його диплом) і організовує свій час, щоб відповідати загальним вимогам за даною спеціальністю (які досить високі).

Система вищої освіти в ФРН також передбачає поєднання навчального процесу з науковими дослідженнями. Ці особливості визначають графік навчального процесу в університетах: кожен

семестр складається з лекційних періодів (14-20 тижнів) і нелекційних, під час яких студент займається самостійною науковою роботою.

Британська система вищої освіти традиційно вважається однією з найпрестижніших і найкращих в світі. Кількість бажаючих навчатися в університетах Об'єднаного Королівства зростає з кожним роком. Частка Британії у світовій системі вищої освіти складає 17% [3]. Англійську вищу освіту приведено у відповідність до міжнародних стандартів – розділено на бакалаврський курс, магістратуру, докторантуру.

Мета статті. Мета статті полягає в висвітленні підходів і принципів провідних європейських систем вищої освіти та окресленні можливостей удосконалення вітчизняної системи управління якістю вищої освіти на основі тьюторинга.

Виклад основних результатів дослідження. Серед прав осіб, які навчаються у вищих навчальних закладах, в п.1 статті 62 Закону [1] визначено: вибір навчальних дисциплін у межах, передбачених відповідною освітньою програмою та робочим навчальним планом, в обсязі, що становить не менш як 25 відсотків загальної кількості кредитів ЄКТС, передбачених для даного рівня вищої освіти та участь у формуванні індивідуального навчального плану. При цьому здобувачі певного рівня вищої освіти мають право вибирати навчальні дисципліни, що пропонуються для інших рівнів вищої освіти, за погодженням з керівником відповідного факультету чи підрозділу. Це важливе положення, оскільки при переході до двохступеневої освіти (бакалавр – спеціаліст) бакалаврська програма, здебільшого, формувалась на основі програми чотирьох курсів спеціаліста і в більшості випадків і на даний час немає логічної завершеності. Суттєво розширити вибір дисциплін для студентів могла б дистанційна форма навчання. Багато зарубіжних і національних університетів пропонує безкоштовно дистанційне вивчення багатьох актуальних дисциплін, проте дане питання вимагає нормативного вирішення.

Крім того, у деяких студентів (особливо молодших курсів) не розвинені такі якості, як цілеспрямованість, ініціативність, здатність брати на себе відповідальність, оскільки ними недостатньо усвідомлені життєві цілі орієнтири, професійні наміри. Разом зі сформованими певними стереотипами навчання («нехай мене навчать», «не проявляй ініціативи», «викладач завжди правий») це перешкоджає у прийнятті студентами суб'єктної позиції, зокрема і у виборі дисциплін.

Як уже розглянуто, серед основ сучасної німецької системи вищої освіти самостійність, відповідальність і самодисципліна студента, проте і в Німеччині, і в Великій Британії встановлений мінімальний вік для студентів – 18 років (фактично він може значно бути більшим, зокрема для іноземних студентів), крім того середня школа в цих країнах має більш компетентісний підхід, ніж в Україні, тому життєві орієнтири і цілі у них в більшій мірі сформовані.

Компетенції і результати освіти розглядаються як головні цільові установки в реалізації сучасних стандартів освіти. «Стандарти базуються на компетентісному підході і поділяють філософію визначення вимог до фахівця, закладену в основу Болонського процесу та в міжнародному Проекті Європейської Комісії «Гармонізація освітніх структур в Європі» [4].

Використання компетентісного підходу в освіті передбачає принципові зміни в організації навчального процесу, в управлінні ним, в діяльності викладачів, в способах оцінювання освітніх результатів студентів в порівнянні з навчальним процесом, заснованим на концепції «засвоєння знань». Основною цінністю стає не засвоєння обсягу інформації (відомостей), а освоєння студентами таких умінь, які дозволяють їм визначати свої цілі, приймати рішення і діяти в типових і нестандартних ситуаціях.

Проте, компетентність неможливо нав'язати, неможливо сформувати ззовні (наприклад, директивно формуючи цілі освітнього процесу) в обхід цілей, намірів, інтересів самої людини.

Для успішної реалізації компетентісного підходу необхідно забезпечити «свій» вибір здобувачами освіти своєї освітньої «траєкторії» в надскладному (в більшості випадків доволі невизначче-

ному) освітньому просторі. В значній мірі це сприяти вирішенню такого завдання може інститут наставництва, який в класичному виді відомий як тьюторинг.

Тьюторинг, як одна з інституалізованих форм наставництва, виник в перших британських університетах – Оксфорді (XII ст.) і Кембриджі (XIII ст.). На сьогодні час на тьюторські заняття складає в Оксфорді – 90%, в Кембриджі – 75%, в «червоноцегляних» і «нових» університетах до 1-2 годин в тиждень [5].

В багатьох пострадянських університетах для забезпечення якості освіти використовують досвід тьюторинга. На даний час можливість впровадження тьюторинга, як технології індивідуалізації освіти, вивчається, як українськими науковцями [6] так і Міністерством освіти і науки України [7]. Проте тьюторинг, як технологія індивідуалізації освіти, відносно вартісна і вимагає відповідного кадрового забезпечення. Крім того є нормативно-правова невизначеність, але автоматичність ВНЗ дозволяє впроваджувати самостійно ефективні освітні технології.

Традиційну (класичну) тьюторську систему навчання (тьюторіали) – регулярні індивідуально-групові заняття викладача-тьютора з декількома прикріпленими до нього на весь період навчання студентами – найпростіше впровадити в приватних ВНЗ. Оплата тьюторських занять здійснюється за кількістю кредитів у вивченій і зданій (у формі іспиту) дисципліні або як частина кредитів, визначених у навчальних робочих планах на самостійне вивчення дисципліни.

Впровадження часткового (неповного) тьюторинга доцільне як у приватних, так і державних ВНЗ.

Можна виділити такі форми часткового тьюторинга:

Організаційно-консультативний тьюторинг, при якому тьютор:

- інформує студентів, які виявили бажання брати участь в тьюторингу, і закріплених за вибраним ними тьютором, про цілі, завдання, умови навчання;
- спільно із студентом бере участь у формуванні індивідуального навчального плану;
- погоджує індивідуальний план-графік навчального процесу (заняття, консультації) відповідно до освітньої програми, за якою навчаються студенти даної спеціальності;
- здійснює професійні комунікації з викладачами вузу, відвідування навчальних курсів яких є доцільним для виконання студентом в повному обсязі;
- організовує проведення додаткових консультацій, індивідуальних і групових (комунікативних) занять студентів, в тому числі із залученням сторонніх спеціалістів і організацій;
- направляє саморозвиток і самовиховання особистості, допомагає студентам в їх професійному самовизначенні, розвиває їх дослідні та соціокультурні компетенції;
- у разі необхідності консультує студентів інших факультетів (інститутів), з питань в межах своєї компетенції.

Науково-дослідний тьюторинг:

- бере участь у підготовці та проведенні очних навчальних занять з проблем історії, теорії, методології та методики наукових досліджень;
- сприяє в розробці та визначенні концептуальних рамок експериментальних або наукових досліджень;
- бере участь в консультуванні, розгляді та оцінці матеріалів есе, розрахункових, курсових робіт;
- здійснює підготовку студентів до участі в студентських наукових конференціях;
- сприяє представленню результатів наукових досліджень студента професійному і освітньому співтовариству, публікації та популяризації матеріалів, висновків та рекомендацій для представлення в науковій пресі.

Професійний (кар'єрний) тьюторинг:

- бере участь у спільних дослідженнях ринку праці;

- консультує з можливих напрямків професійної діяльності в рамках обраної спеціальності;
- бере участь в уточненні напрямків курсових робіт і дипломних досліджень відповідно до реальної або потенційної практичної діяльності студента;
- здійснює професійне консультування в ході реалізації студентах робочих завдань, отриманих від роботодавця в період практики, роботи в канікулярний період або неповної зайнятості в період навчання;
- надає рекомендації студентам старших курсів для працевлаштування.

Оплата часткового тьюторинга здійснюється за рахунок фінансування годин, передбачених на керівництво науково-дослідною роботою студентів, організаційну роботу, також годин, визначених у навчальних робочих планах на самостійну роботу студентів.

Тьюторинг доцільно впроваджувати поступово, починаючи з першого курсу, причому студент може самостійно вибрати форму тьюторинга. З часом у тьютора сформується група студентів різних курсів, які будуть разом вирішувати наукові та практичні завдання, тобто будуть також розвиватися комунікації між студентами різних курсів. Студенти старших курсів також частково виконуватимуть тьюторські функції. Не менш важливо, що тьютор-викладач постійно вдосконалюється через ефективні комунікації з студентами, участь у вирішенні інноваційних завдань в освітній, професійній, науковій сфері які формують і з допомогою викладача вирішують студенти.

Можливо формування тьюторської мережі з використання можливостей соціальних мереж [8] та інших можливостей WEB [9].

Таким чином, тьюторинг зумовлює формування і у викладача нових творчих компетенцій, умінь навчатися протягом усього життя, оновлювати професійний шлях.

Висновки. Тьюторинг реалізує цінності індивідуалізації, свободи, самовизначення, осмисленого ставлення людини до власного життя, свого майбутнього, кар'єрної перспективи. Це створює передумови здобувачам освіти сформувати індивідуальні (унікальні) компетенції, різноманітність яких є необхідною умовою розвитку підприємства, організації, громади, території.

Перевага тьюторинга полягає в головному – якості освіти. Тьюторинг повинен розглядатися як важливий елемент системи управління якістю сучасного вищого навчального закладу, як нелінійної, здатної до саморозвитку, системи.

Тільки ефективна система управління якістю освіти в змозі вирішувати завдання забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу, спрямовуючи колектив викладачів і студентів на інноваційний пошук та стійкий розвиток університету.

1. Закон України «Про вищу освіту» № 1556-VII від 1 липня 2014р. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/1556-19>.

2. Система освіти Німеччини [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://nimechchyna.com/sistema-osviti-nimechchini/>.

3. Віннікова Л. Ф. *Значущі аспекти британської системи вищої освіти* / Л.Ф. Віннікова // *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя – Психолого-педагогічні науки*. – 2014. – № 1. – С. 226-229.

4. *Про затвердження та введення в дію Методичних рекомендацій щодо розроблення стандартів з вищої освіти* – Наказ Міністерства освіти і науки № 600 від 01.06.2016 р. – Режим доступу <http://mon.gov.ua>.

5. *Ходцева, А. Тьюторская система как эффективное средство организации самостоятельной работы студентов в высших учебных заведениях Великой Британии* / А. Ходцева // *Професіоналізм педагога (Європейський вибір України) : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (21-23 вересня 2005 р.)*. – Ялта, 2005. – Ч. 2. – С. 204-210.

6. *Настенко Л. Г. Тьюторство як прогресивна технологія індивідуалізації освіти у вищій школі* / Л. Г. Настенко // *Гуманітарна освіта в технічних вищих навчальних закладах*. – 2010. – Вип. 21. – С. 259-269.

7. Про проведення дослідно-експериментальної роботи на базі загальноосвітніх навчальних закладів України. – Наказ Міністерства освіти і науки України № 764 від 15. 07. 2015 р. . – Режим доступу <http://mon.gov.ua/>

8. Коваленко А. В. Соціальні мережі & інформаційне забезпечення преподавельських практик (На прикладі соціальної мережі ВКонтакте)/А.В. Коваленко// Український науковий журнал «Освіта регіону». – 2011. – № 2. – С. 132-136. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.facebook.com/groups/library.psychology.zntu/125042067662960>.

9. Коваленко А. В. Виртуалізація вищого образования: організація і оптимізація учебного процесу в Web / А. В. Коваленко // Психолінгвістика. – 2013. – Вип. 13. – С. 203-217.

E-mail: kuzmyn_y@yahoo.com